

NYTESTAMENTLIG GRÆSK-DANSK ORDBOG
CHRISTIAN HOUTH VRANGBÆK
NORD ACADEMIC, 2025
295 SIDER

Anmeldt af Kasper A. Bergholt

Det er ikke nogen lille ting, at der er udkommet en nytestamentlig græsk-dansk ordbog. Faktisk er det den første af sin slags. Den er udarbejdet af Christian Houth Vrangbæk, der i 2023 blev ph.d. på en afhandling om Erasmus af Rotterdams portrætter af kirkefædrene, men som siden har været ansat som postdoc ved Forskningsenheden for Ny Testamente på Aarhus Universitet.

Ordbogens hoveddel er naturligvis den alfabetisk opbyggede oversigt over de ord, der optræder i Det Nye Testamente (samt lidt ekstra). Til sidst er bogen udstyret med fire lister over de hyppigst forekommende ord i forskellige kategorier, en række tematiske ordlister over beslægtede begreber samt et skriftstedsregister.

Udover et par småfejl i registret (enkelte henvisninger mangler eller er anført forkert, og Vrangbæk har nogle steder forvekslet Filipperbrevet og Filemonbrevet), er det åbenlyst anvendeligt, og hyppighedslisterne kan for eksempel

anvendes af nybegynderen, der effektivt vil opbygge sit ordforråd. De tematiske ordlister har ifølge Vrangbæk til formål at »modvirke den staccatoagtige stil, som en ordbog har« og »binde den ordskat, vi har i Det Nye Testamente, bedre sammen«. Det lykkes efter min opfattelse kun delvist, formentlig fordi en fjerdedel af registret er samlet under den for Det Nye Testamente alt for brede overskrift »Teologi og Religion«.

I det følgende vil jeg først anføre nogle generelle overvejelser over ordbogens hoveddel og siden nogle konkrete.

Vrangbæk har gjort meget for at hjælpe nybegynderen godt på vej. Mange uregelmæssige og vanskelige former og stammer er angivet som separate opslagsord med henvisning til præsensstammen. Man behøver med andre ord ikke på forhånd at vide, at *epekeklēto* er pluskvamperfektum passiv indikativ af *epikaleō*, eller at *esthiō* hedder *fagein* i aorist infinitiv. På samme måde er adjektivernes komparative

former i mange tilfælde anført for sig, hvilket letter både fortolknings- og oversættelsesarbejdet. Derudover har Vrangbæk inkluderet mange læsemuligheder fra det tekstkritiske apparat. Præpositionspræfikser har også fået deres eget opslag, hvilket giver et godt indblik i deres betydningsnuancer (dog ser det ud til, at *syn-* mangler).

Til gengæld er det beklageligt, at glosser med refleksiv betydning veksler mellem 1. person (»mig«) og 3. person (»sig«). *Epangellomai* er ligefrem udstyret med en glose i begge former: »vedkender mig, erklærer sig«. Det mest almindelige på dansk ville vel være, hvis der altid anvendtes 3. person. Derudover veksles der også mellem genitivformerne Jesu og Jesus', og den lejlighedsvist forekommende transskription af græske ord er ikke altid konsistent. *A* og *alfa* transskriberes således til »alpha«, selvom Vrangbæk til indledning har anført, at det første græske bogstav hedder »alfa«. Tilsvarende er *Onēseforos* blevet til »Onesiphorus«, mens *Alfaios* er »Alfæus«, og *prosabbaton* »dagen før Sabbath«, mens *sabbaton* er »sabat«. Så vidt det generelle.

Når der i det følgende gives en række konkrete eksempler på mangelfulde glosser, er det værd at huske, at oversættelse i høj grad også handler om personlige præferencer. Ikke desto mindre anfører Vrangbæk i sin indledning, at man ved at anvende denne ordbog ikke længere behøver oversætte glosser fra græsk til dansk via engelsk (s. 7). En række steder angiver han dog en dansk glose, der er så bedaget eller teknisk, at mange alligevel vil have brug for en ekstra ordbog.

Det drejer sig for eksempel om følgende, hvor der dog i nogle tilfælde gives flere glosser til samme opslag: »som gør vel, handler ret« (*agathopoios*), »trofsfælle« (*adelfos*), »utidig« (*akairōs*); »utidig« betyder på dansk imidlertid også »dårligt opdraget«, så »på et dårligt tidspunkt« ville have været bedre), »vankelmodig« (*akatastatos*), »sanddruehed« (*alētheia*), »ulastelig« (*amemptos* og *amōmētos*), »ubodfærdig« (*ametavoētos*), »husbond« (*anēr*), »kulhob« (*anthrakia*), »uforstilt« (*anypokritos*), »vanry« (*apelegmos*), »ryggesløst« (*asōtōs*), »gnidsel« (*brygmos*), »thi« (*gar*), »bringer i vanry« (*deigmatizō*), »herhid!« (*deuro*), »undflyr« (*diafeugō*), »svigefuld« (*dolios*), »afmejer« (*ektherizō*), »dadler« (*elenkhō*), »usurperer magt« (*eveksousiazō*), »påkommer« (*eperkhomai*), »attrår« (*epithumeō* og *zēteō*), »mener, edsbryder« (*epiorkos*, hvilket vi almindeligvis bare kalder en løgner), »fælle« (*hetairos*), »betimelig« (*eukairos*, som især handler om tiden, hvad »betimelig« ikke angiver på dansk), »pietet« (*eulabeia*), »higen« (*thelēma*), »renselsesrite« (*katharismos*), »slethed« (*kakia*), »formén ikke« (*mē kōlysēs* under *kōlyō*), »lidetroende« (*oligopistos*), »besnærer« (*pagideuō*), »snare« (*pagis*), »tugtemester« (*paideutēs*), »usædelighed« (*porneia*), »purpurhandlerske« (*porfyropōlis*), »åsyn« (*prosōpon*, hvor man også kunne have valgt »blik«) og »bekranser« (*stefanoō*).

Der er også en række steder, hvor de anførte glosser er mangelfulde. *Agapē* gloses for eksempel kun med »kærlighed; kærlighedsmåltid«, men dækker også hengivenhed. *Agēnēs* opgives til at betyde

»ubetydelig, underordnet«, og her mangler den egentlige betydning »ikke fornem/af ædel familie« (svarende til *eugenēs*, der netop gloses med »fornem, af ædel herkomst, adelig«). Under *adelfos* burde der stå, at pluralisformen kan bruges inklusivt (»brødre og søstre« eller »venner« i stedet for »trofælle«, der er nævnt herover), *akoē* mangler både betydningen »øre« (Mark 7,35) og »rygte« (Matt 24,6), og *haptō* kunne med fordel suppleres med »være sammen med seksuelt«. Under *hodos* savnes både glosen »levevis« (Jak 1,8) og den specielle betegnelse »Vejen« (ApG 19,23), og som oversættelse af *paraklētos* kunne udover »trøster; talsmand« også anføres »advokat, mellemmand«.

Desværre er der også eksempler på gloser, der nærmer sig fejlversættelser. Blandt de mindre alvorlige kan nævnes *Iessai*, der – måske efter engelsk forbillede – er blevet til »Jesse«. På dansk plejer vi nu at kalde ham »Isaj«. Tilsvarende kalder vi almindeligvis *Iekhonias* for Jekonja, ikke »Jekonias«.

Under *zizanon* anføres både »ukrudt« og »klinge«. Det sidste blev brugt i danske bibeloversættelser til og med Kalkars oversættelse fra 1847, og siden er det mig bekendt kun dukket op i prøveoversættelsen fra 1906 og Schindlers meget traditionsbevidste oversættelse fra 1959. Når det allerede i midten af 1800-tallet blev erstattet af ugræs, rajgræs eller ukrudt, skyldes det en ret udbredt opfattelse af, at »klinge« ganske enkelt ikke er korrekt.

I samme ombæring kan *katalyma* nævnes. At det ofte oversættes med »gæstgiveri, kro« (eller herberg), skyldes alene nedarvede forestillinger om julenattens

begivenheder i Betlehem. Ud fra en tidshistorisk betragtning bør betydningen »gæsteværelse« stå alene.

Det i nytestamentlig sammenhæng ret så centrale *Khristos* klassificerer Vrangbæk som et *proprium*. Der vil imidlertid være mere rigtigt at klassificere det som et substantiv eller (endnu bedre) et adjektiv, der i Det Nye Testamente dog altid anvendes substantiveret. Matthew V. Novenson (*Christ among the Messiahs*, Oxford University Press 2012) har således påvist, at Paulus ikke bruger Kristus som et navn, men som en ærestitel (*honorific*), svarende til for eksempel Octavians ærestitel *Augustus*. En ærestitel kan både foran- og efterstilles navnet (Kristus Jesus eller Jesus Kristus), eller den kan bruges alene (Kristus), men i modsætning til navnet mister den aldrig sin etymologiske betydning.

Theopneustos er i denne ordbog oversat med »inspireret af Gud«. Og selvom det etymologisk set er en korrekt gengivelse, er det ikke en holdbar oversættelse, for på dansk betegner »inspirere« almindeligvis blot en påvirkning eller tilskyndelse. *Pneō* betyder noget mere, nemlig »blæser, puster, ånder« (Vrangbæks glose), og det bør også fremgå af glosen til *theopneustos*.

En ordgruppe, der i nyere tid har voldt mange problemer, er *Ioudai*-ordgruppen. Diskussionen går på, om *Ioudaïsmos* i antikken primært var en etnicitet (»judæiskhed«) eller en religion (»jødedom«). Vrangbæk anfører under *Ioudaios* kun betydningen »jødisk«, men under *synagōgē* optræder pludselig glosen »møde (bestående af judæere)«. Nu var der imidlertid også synagoger i Galilæa i det første

århundrede (arkæologerne har fundet i hvert fald otte), og denne glose er altså misvisende på flere fronter.

Beslægtet hermed er *thrēskeia*, der gloseres med »religion, tilbedelse«. Religionshistorikeren Brent Nongbri (*Before Religion*, Yale University Press 2013) har imidlertid påvist, at religionsbegrebet er en moderne konstruktion. Fra antikken og hele vejen op gennem middelalderen betyder *thrēskeia* (tillige med det latinske *religio* og de tilsvarende arabiske termer) »tilbedelse« eller »ritual«, og det bruges altså som en etnografisk markør, hvilket oversættelsen »religion« ikke dækker.

Til oversættelse af verbet *katastrēviaō* angives »glemmer ngn./ngt. [...] pga. sanselige lyster«. Det er også sådan, det oversættes i 1992-udgaven af 1 Tim 5,11, men det er svært at finde andet belæg for netop den forståelse. *Strēviaō* betyder »lever overdådigt, lever i (skamløs) luksus« (Vrangbæks glose), og selvom

katastrēviaō er et hapaks legomenon i Det Nye Testamente, er det ikke uforståeligt af den grund. Præpositionspræfikset *kata-* angiver en retning, ofte med negativ eller separativ betydning, og verbet betyder således noget i stil med at opføre sig skamløst, uansvarligt eller tankeløst over for nogen eller noget, især drevet af ens lyster. Der er ingen grund til at opfinde betydningen »glemmer«.

Til sidst skal *dikaioō* nævnes. Her anføres ganske rigtigt betydningerne »retfærdiggør; får ret«, »berettiger« og »frikender«, men også »fordømmer«, hvilket er vanskeligt at finde belæg for.

Disse kritikpunkter må dog ikke fjerne fokus fra, at ordbogen indeholder meget godt. Generelt er gloserne nemme at forstå og anvende, og et passende antal konteksteksempler hjælper både nybegyndere og øvede på vej. Der ligger tydeligvis et stort og vellykket arbejde bag.